

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

ประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่มากกว่า 75 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งประเทศอาศัยอยู่ในชนบท และยึดการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ดังนั้นฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จึงฝากความหวังไว้กับการพัฒนาผลผลิตทางเกษตรกรรมเป็นประการสำคัญ ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาการผลิตทางการเกษตร จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการให้ถูกต้อง รัดกุมให้ครอบคลุมไปถึงการวางมาตรการในการพัฒนาเกษตรกรรม มาตรการในการผลิต การใช้ปัจจัยในการผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตทางการเกษตรที่มีปริมาณเพียงพอ ตรงตามความต้องการของตลาด คุณภาพดี ลงทุนน้อย แต่ได้ผลผลิตสูง เหล่านี้จะเป็นเครื่องช่วยเร่งให้การพัฒนาประเทศบรรลุผลสำเร็จได้โดยรวดเร็ว

ปัญหาในการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรกรรมในประเทศไทยนั้น ยังประสบปัญหานานับประการ แต่เดิมเกษตรกรประกอบอาชีพในที่ดิน ซึ่งมีจำนวนมาก และค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ภายหลังมีสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ที่ดินที่ใช้ในการเกษตรก็ลดน้อยลง ประกอบกับความเสื่อมของดินตามธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่แน่นอน รายได้เกษตรกรจึงไม่มั่นคงแน่นอนไปด้วย กล่าวคือ รายได้ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามราคาสินค้าเกษตรในตลาด การจะได้ผลผลิตมากก็จำเป็นต้องลงทุนมาก เพื่อซื้อพันธุ์พืชที่ดี ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เครื่องจักรกลผ่อนแรงต่าง ๆ และอื่น ๆ ในการประกอบการเกษตร แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะยากจน จึงจำเป็นต้องกู้ยืมผู้อื่นมาลงทุน แต่สถาบันการเงินที่ให้กู้ยืมเพื่อการเกษตรมีจำกัดทั้งปริมาณและการให้บริการ มีวิธีการที่ยุ่งยาก แหล่งเงินทุนที่เกษตรกรใช้อยู่นั้นก็แค่ พ่อค้าคนกลาง หรือคหบดีในหมู่บ้าน แม้วิธีการหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในการกู้จะง่ายและรวดเร็ว แต่เกษตรกรต้องเสียดอกเบี้ยสูงกว่าเงินทุนในระบบ ภาระดอกเบี้ยที่สูงทำให้ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงตามไปด้วย บ่อยครั้งรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย เป็นเหตุให้เกษตรกรมีภาระหนี้สินมาก และไม่กล้าเสี่ยงที่จะลงทุนต่อไป

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีนโยบายมุ่งพัฒนาคนเป็นประการสำคัญ และมีอุดมการณ์พัฒนาชุมชนที่ว่า สร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน ดังนั้น จึงส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตขึ้นเป็นครั้งแรก ในปีพ.ศ. 2517 โดยทดลองดำเนินการ จำนวน 2 กลุ่ม โดย ศ. ดร. ยุวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

เป็นผู้มีบทบาทในการนำแนวความคิด หลักการของสหกรณ์ ผสมกับเครดิตยูเนียน เป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำเรื่องรายได้ การขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนาอาชีพของประชาชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกิจกรรมหนึ่งในงานพัฒนาเศรษฐกิจชนบท ที่กรมการพัฒนาชุมชนสนับสนุนให้ประชาชนในชนบทจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคน โดยใช้เงินเป็นสื่อกลาง ด้วยการฝึกฝนให้ประชาชนรู้จักประหยัดและอดออม เพื่อระดมเงินทุนไว้ใช้ในการประกอบอาชีพและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกันและกรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานแก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทั้งในด้านงบประมาณ วิชาการ และการติดตามช่วยเหลือการดำเนินงานต่าง ๆ ของกลุ่ม เพื่อให้กลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันมีการขยายการดำเนินงานไป ครอบคลุมทั่วประเทศ จำนวน 25,014 กลุ่ม สมาชิก 1,938,006 คน เงินสะสมสะสม 4,047.44 ล้านบาท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้พัฒนาการเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ สมาชิกช่วยเหลือตนเองได้ มีการดำเนินธุรกิจเป็นกองทุนชุมชน และเป็นกระบวนการพัฒนาสังคมฐานล่าง ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวอย่างกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอฮอด ซึ่งมีบทบาทในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ วิธีการคือการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น ซึ่งจะเป็นสถาบันการเงินเพื่อพัฒนาอาชีพของชาวชนบท และเป็นแหล่งเงินทุนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

อำเภอฮอด ตั้งอยู่ที่ทิศใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากที่ตั้งของตัวจังหวัดเชียงใหม่เป็นระยะทาง 88 กิโลเมตร ตามถนนสายเชียงใหม่-ฮอด (ทางหลวงหมายเลข 108) มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,430,083 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นพื้นที่ประมาณ 893,989 ไร่ เป็นอำเภอที่มีความหลากหลายด้านภูมิประเทศ ลักษณะโดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขาสูง ส่วนใหญ่เป็นเขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ เขตน้ำท่วมของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย มีพื้นที่ราบประมาณ 36 ตารางกิโลเมตร หรือ 22,500 ไร่ มีพื้นที่เพาะปลูกทำการเกษตรประมาณ 89.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 55,937 ไร่ เป็นที่อาศัยของชาวหลายเผ่า คือ กระเหรี่ยง ม้ง ลัวะ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจของอำเภอฮอด ได้แก่ ลำไย ข้าว กระเทียม มะเขือเทศ กระเทียม ถั่วเหลือง แต่การประกอบอาชีพของราษฎร ที่ผ่านมามักไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรทั้งนี้เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบอาชีพของ

เกษตรกร ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอกับความต้องการ การขาดแคลนน้ำทำการเกษตร ดังนั้นเมื่อว่างจากฤดูกาลเกษตรกรจึงต้องออกไปทำงานรับจ้างทั้งภายในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยเริ่มก่อตั้ง ตั้งแต่ปี 2534 ปัจจุบันมีจำนวน 20 กลุ่ม สมาชิก 1,274 คน เงินสะสม 1,281,963 บาท

ที่	กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต			ปี พ.ศ.	จำนวนสมาชิก	จำนวนเงินสะสม	ผลการจัด
	บ้าน	หมู่ที่	ตำบล		(คน)	สะสม (บาท)	ระดับ
1.	นาคอเรือ	2	นาคอเรือ	01/01/34	55	118,854	2
2.	ท่าหิน	11	หางดง	03/02/42	44	22,655	1
3.	ตาลใต้	3	บ้านตาล	09/03/41	69	12,898	1
4	วังลุ่มใหม่	10	หางดง	08/02/42	85	74,850	1
5.	กัวลม	8	บ่อหลวง	03/09/41	134	136,983	3
6.	ดงคำ	5	ฮอด	03/07/39	42	43,780	1
7.	แม่ทัพ	5	หางดง	02/07/41	105	135,289	2
8.	กองลอย	4	บ่อสลี	07/07/41	109	235,439	2
9.	แควมะกอก	1	ฮอด	03/08/41	70	87,769	3
10.	แพะดินแดง	2	ฮอด	04/08/41	39	43,163	1
11.	ผาเตน	4	หางดง	17/08/41	52	60,331	2
12.	หลังท้อ	1	นาคอเรือ	01/11/41	31	19,132	2
13.	แม่ป่าไผ่	5	นาคอเรือ	16/08/42	50	51,269	2
14.	บ้านขุน	3	บ่อหลวง	09/04/42	89	48,624	1
15.	บ่อหลวง	1	บ่อหลวง	07/06/42	77	57,590	1
16.	วังทอง	2	บ่อหลวง	07/06/42	31	18,000	1
17.	ช่างเค็ง	9	บ้านตาล	10/09/42	40	46,223	1
18.	ห้วยหินดำ	3	นาคอเรือ	02/11/42	31	25,853	1
19.	ห้วยส้มป่อย	9	หางดง	05/12/42	75	18,631	3
20.	ป่าขาม	2	บ้านตาล	06/03/43	45	24,630	1
				รวม	1,274	1,281,963	

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหาดเมื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแล้วจึงพัฒนากลุ่ม โดยติดตามการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด และเครื่องมือที่ใช้ติดตาม คือแบบสำรวจการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งเป็นแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน ที่ใช้สำรวจผลการดำเนินงานกลุ่ม ข้อมูลที่ได้จะนำมาจัดระดับการพัฒนาของกลุ่ม และเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดแผนงานและแนวทางเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม ให้มีประสิทธิภาพ โดยมีแบบสำรวจ 1 ชุด ที่ใช้สำรวจข้อมูลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำนักงานพัฒนาชุมชน นำข้อมูลจากแบบสอบถามมาจัดระดับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและสรุปผลได้ดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลงานดี 3 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านกัวลม บ้านแควมะกอก บ้านห้วยส้มป่อย
2. กลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลงานพอใช้ได้ มีจำนวน 6 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาคอเรือ บ้านแม่ทั้ง บ้านกองลอย บ้านผาเตน บ้านหลังท่อ บ้านแม่ป่าไผ่
3. กลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลงานควรปรับปรุง มีจำนวน 11 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตท่าหิน บ้านตาลใต้ บ้านวังสูงใหม่ บ้านดงคำ บ้านพะเนินแดง บ้านขุน บ้านบ่อหลวง บ้านวังทอง บ้านช่างเค็ง บ้านห้วยหินดำ บ้านป่าขาม

จากผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนาแล้วพบว่า มีความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่ม ทั้งที่ใช้แนวทางการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชนเดียวกัน ซึ่งบุคคลผู้มีความสำคัญต่อการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็คือคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจต้องการศึกษา ความรู้ความเข้าใจของคณะกรรมการในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการรวมทั้งความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มในการบริหารงานของคณะกรรมการและประสิทธิผลการดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่ม

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อการศึกษาความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่และการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานและความพึงพอใจของสมาชิกที่มีต่อการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

1. ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการดำเนินงาน
2. บทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติตามหน้าที่และการบริหารงานที่มีประสิทธิผลของคณะกรรมการบริหารกลุ่มมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของสมาชิก

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทำให้ทราบว่าคณะกรรมการมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองต่อการบริหารงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมากน้อยเพียงใด
2. เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุง พัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้ดียิ่งขึ้น

1.5 นิยามศัพท์

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่กรมการพัฒนาชุมชนสนับสนุน และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทรวมตัวกันจัดตั้งเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยการประหยัด และออมทรัพย์ร่วมกัน

คณะกรรมการ หมายถึง คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สมาชิก หมายถึง สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

จำนวนเงินสัจจะสะสม หมายถึง เงินที่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้คำมั่นสัญญาที่จะเก็บออมเป็นประจำทุกเดือน โดยนำมาฝากกับกลุ่ม ตามระยะเวลาที่กำหนดโดยที่ประชุมใหญ่และสมาชิกกลุ่ม

ศูนย์สาธิตการตลาด หมายถึง ร้านค้าของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ดำเนินการซื้อขายข้าวหรือผลผลิตอื่น ๆ เพื่อแสวงหากำไร แบ่งปันในหมู่สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการแก้ปัญหาการขายผลผลิตในราคาถูก โดยวิธีรวมกันขาย

ธนาคารข้าว หมายถึง กิจกรรมที่ให้บริการด้านการให้ข้าวเพื่อบริโภค หรือทำพันธุ์โดยการให้เปล่า ให้ยืม (ไม่คิดดอกเบี้ย) หรือให้กู้ (คิดดอกเบี้ย)

เครือข่าย คือ กลุ่มคน หรือ กลุ่มองค์กรที่มีความสนใจในการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ระหว่างกัน หรือลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อน เชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน โดยมีเงื่อนไขข้อตกลงหรือระเบียบกิจกรรมเครือข่าย ต้องมีลักษณะเท่าเทียมกัน และเห็นความตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่ทำ

ผลกำไรสุทธิ หมายถึง ผลกำไรสุทธิของกลุ่มฯ เมื่อสิ้นปีหลังหักค่าใช้จ่ายแล้ว

การจัดสรรผลกำไร หมายถึง การจัดสรรผลกำไรของกลุ่มให้แก่สมาชิก ได้แก่

การปันผล เป็นการปันผลตามจำนวนหุ้นให้แก่สมาชิก โดยคิดตามส่วนของจำนวนหุ้นที่มีอยู่ในวันสิ้นปี

การเฉลี่ยคืน เป็นเงินเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกตามส่วนของดอกเบี้ยเงินกู้ ซึ่งสมาชิก ผู้กู้แต่ละคนเสียให้แก่กลุ่มระหว่างปี

ทุนสำรอง ทุนสำรองการดำเนินงานของกลุ่ม

ทุนสาธารณะ ทุนซึ่งกลุ่มสะสมไว้สำหรับใช้จ่ายเพื่อเป็นทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนาอาชีพ หรือกิจการสาธารณะของชุมชน ตามมติของกลุ่ม

ทุนขยายงาน เป็นทุนที่ใช้เพื่อขยายกิจการของกลุ่ม

ทุนอื่นๆ ตามที่กลุ่มกำหนดไว้

บทบาทของคณะกรรมการ หมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติตามหน้าที่ รวมไปถึงการปฏิบัติอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ประสิทธิภาพ หมายถึง การได้มาซึ่งทรัพยากรขององค์กร และองค์กรได้ใช้ทรัพยากรนั้นไปโดยให้ได้รับประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้

ประสิทธิภาพ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณทรัพยากรที่ใช้กับปริมาณผลผลิตที่เกิดจากกิจกรรมหรือโครงการ กล่าวคือ ประสิทธิภาพจะแสดงถึงความสามารถในการผลิตและคุ้มค่าของการลงทุน

ความพึงพอใจ หมายถึง ทัศนคติของสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในด้านคุณภาพและปริมาณการตอบสนองความต้องการ โดยวัดได้จาก ความรู้สึกของสมาชิกการเข้าร่วมประชุมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ความเสมอภาคและความเป็นธรรม เป็นต้น